

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/3/2005

PRZESTRZEGANIE PRAW PRACOWNICZYCH I „SZARA STREFA” W ZATRUDNIENIU. ZWIĄZKI ZAWODOWE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

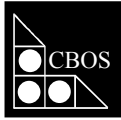
KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
22 października 2004 roku

PRZESTRZEGANIE PRAW PRACOWNICZYCH
I „SZARA STREFA” W ZATRUDNIENIU.
ZWIĄZKI ZAWODOWE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

- Dwie piąte zatrudnionych (39%) pracuje w zakładach, w których działają związki zawodowe. Nieco więcej niż połowa pracujących w zakładach uzwiązkowionych twierdzi, że są u nich co najmniej dwa związki. Ponad połowa osób zatrudnionych w zakładach, w których działają organizacje związkowe (54%), deklaruje przynależność do nich. Do związków zawodowych należy co piąty pracownik najemny. Najczęstszą przyczyną nieobecności związków zawodowych w zakładzie pracy jest jego wielkość - jest on zbyt mały, aby mogły w nim powstać związki.

- Więcej niż jedna czwarta pracowników (28%) zmuszona jest niekiedy pracować bez właściwego wynagrodzenia dłużej, niż zostało to określone w umowie. Mniej więcej co piąty zatrudniony (19%) zmuszany jest do pracy w nieprzepisowych warunkach. Najbardziej drastyczne naruszenie praw pracowniczych, czyli niepłacenie za wykonywaną pracę dotyka w jakiejś formie mniej niż co dziesiątego pracownika najemnego. Pracujący w większości (92%) twierdzą, że w ich zakładach pensje wypłacane są regularnie, pozostali (8%) - że nieregularnie. Jedna dziesiąta pracujących (10%) otrzymuje „na rękę” - według własnych deklaracji - przynajmniej część dochodów, od których nie są odprowadzane należne podatki.

- Deklarowany średni dzienny czas pracy wynosi 8 godzin 27 minut, a średni tygodniowy czas pracy - 44 godziny i 17 minut. Jedna czwarta zatrudnionych deklarujących, że pracuje 8 godzin dziennie, podaje tygodniowy czas pracy dłuższy niż 40 godzin. Kobiety pracują znacznie krócej niż mężczyźni: deklarowany średni dzienny czas pracy kobiet to 8 godzin, a mężczyzn - 8 godzin i 53 minuty. Mężczyźni deklarują pracę w wymiarze 46 godzin 30 minut tygodniowo, a kobiety - 41 godzin 56 minut.

- Zdecydowana większość pracowników jest zadowolona ze swojej pracy. Nieco ponad połowa (52%) deklaruje, że ją lubi, bo zawsze daje im satysfakcję; ponad jedna trzecia (37%) lubi swoją pracę, choć nie zawsze przynosi ona zadowolenie. Mniej niż co dziesiąty (9%) nie lubi swojej pracy.

Tematem jednego z ostatnich naszych badań¹ była, ogólnie ujmując zagadnienie, jakość pracy w polskich przedsiębiorstwach. Pojęcie to staje się coraz częściej używane z racji przystąpienia Polski do Unii Europejskiej: poprawa jakości pracy w Europie jest jednym z elementów strategii lizbońskiej, a także celem ustawodawstwa regulującego bezpieczeństwo i czas pracy. Środowisko pracy wysokiej jakości to oczywiście takie, w którym przestrzegane są podstawowe prawa pracownicze, ale też takie, które pozwala pogodzić życie prywatne i zawodowe, daje możliwość doksztalcania, zapewnia bezpieczne i zdrowe warunki pracy, gwarantuje równe szanse kobietom i mężczyznom oraz umożliwia zatrudnienie osobom niepełnosprawnym. Bardzo ważnym jego aspektem jest udział pracowników w kształtowaniu swojej pracy i kierowaniu nią, możliwość zrzeszania się oraz efektywnego artykułowania swoich interesów.

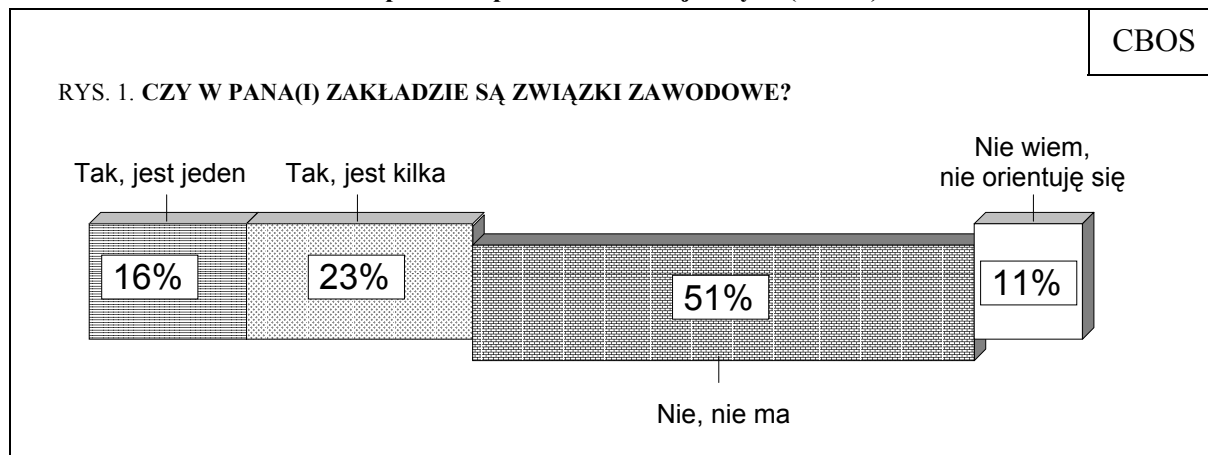
W badaniu poruszyliśmy niektóre z kwestii decydujących o jakości środowiska pracy: naruszanie praw pracowniczych, możliwość zrzeszania się w związkach zawodowych, zadowolenie z pracy. Staraliśmy się też oszacować rozmiar „szarej strefy”, czyli określić liczebność pracowników otrzymujących pobory, od których nie są odprowadzane należne składki i podatki. Badaniem objęliśmy pracowników najemnych.

ZWIĄZKI ZAWODOWE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

Dwie piąte zatrudnionych (39%) pracuje w zakładach, w których działają związki zawodowe. Nieco więcej niż połowa pracujących w zakładach uzwiązkowionych deklaruje, że są u nich co najmniej dwa związki. Połowa pracowników najemnych (51%) nie ma możliwości zrzeszania się w zakładowych organizacjach związkowych.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (174) przeprowadzono w dniach 5-8 listopada 2004 roku na liczącej 988 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Odpowiedzi pracowników najemnych (N=344)

Ponad połowa osób zatrudnionych w zakładach, w których działają organizacje związkowe (54%), deklaruje przynależność do nich. Do związków zawodowych należy co piąty pracownik najemny.

Związki zawodowe częściej funkcjonują w zakładach państwowych i publicznych (uwzględniono tu także sferę budżetową) niż w firmach prywatnych. Przedsiębiorstwa o własności mieszanej państwowej i prywatnej stanowią ogniwo pośrednie - są terenem działania organizacji związkowych częściej niż przedsiębiorstwa prywatne, lecz rzadziej niż państwowe i publiczne. Czynnikiem decydującym może być zarówno forma własności, jak i wielkość zakładu pracy. W najmniejszych firmach nie ma związków zawodowych, między innymi dlatego, że często nie ma tam odpowiedniej liczby pracowników.

Związki zawodowe dominują w takich sektorach gospodarki, jak: transport i łączność (73% zatrudnionych w nich deklaruje, że w przedsiębiorstwie jest związek), w oświacie i ochronie zdrowia (59%), górnictwie i przemyśle (50%). Pracownicy administracji państwowej i samorządowej mają mniejsze możliwości zrzeszania się (33% wskazań). Budownictwo, handel i usługi to gałęzie gospodarki, w których związki są najsłabsze.

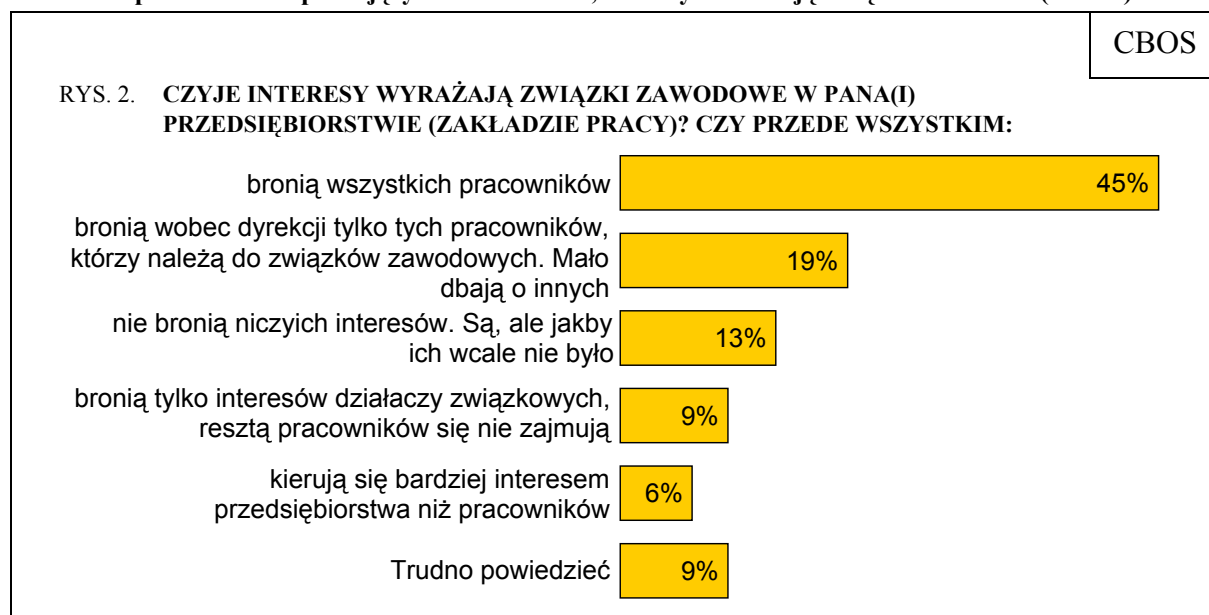
Tabela 1

	Czy w Pana(i) zakładzie są związki zawodowe?		
	Tak	Nie	Nie wiem
	w procentach		
Sektory gospodarki*			
Górnictwo, przemysł	50	38	12
Budownictwo	20	68	12
Transport i łączność	73	27	0
Handel i usługi	11	76	13
Oświata, nauka, ochrona zdrowia	59	28	13
Administracja	33	59	8
Formy własności zakładu pracy			
Państwowy lub publiczny	67	24	9
Spółka z udziałem właścicieli prywatnych i państwa	43	43	15
Prywatny (poza rolnictwem)	9	80	11

* Nie uwzględniono pracowników najemnych zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie ze względu na ich małą liczebność w badanej próbie

Związki zawodowe najczęściej bronią interesów wszystkich pracowników w zakładzie pracy, nie tylko swoich członków. Uważa tak blisko połowa zatrudnionych w zakładach, w których działają związki zawodowe (45%). O ponad połowę mniejsza grupa (19%) twierdzi, że bronią wobec dyrekcji tylko tych pracowników, którzy należą do związków zawodowych, natomiast mało dbają o innych. Niekiedy związki nie prowadzą żadnej działalności: są, ale jakby ich wcale nie było. Sytuacje, w których związki bronią tylko interesów działaczy związkowych, a nie zajmują się resztą pracowników, lub też takie, kiedy kierują się bardziej interesem przedsiębiorstwa niż pracowników, należą do rzadkości.

Odpowiedzi osób pracujących w zakładach, w których działają związki zawodowe (N=136)

PRZYCZYNY NIEOBECNOŚCI ZWIĄZKÓW W ZAKŁADACH PRACY

Odpowiadając na pytanie otwarte badani podawali powody nieistnienia związków zawodowych w ich zakładzie pracy. Odpowiedzi pogrupowaliśmy według klucza znaczeniowego.

Odpowiedzi pracujących w zakładach, w których nie działają związki zawodowe (N=187)

		CBOS
Dlaczego w Pana(i) zakładzie pracy nie ma związków zawodowych?		
Zakład jest zbyt mały, za mała ilość pracowników		37%
Związek jest niepotrzebny		12%
Zakład pracy jest prywatny, został sprywatyzowany		12%
Brak woli załogi, nikt nie chce należeć, brak inicjatywy, pracownicy nie są zainteresowani		10%
Wrogość, niechęć dyrekcji (właściciela), obawa przed pracodawcą		8%
Brak takiej możliwości (bez sprecyzowania dlaczego)		1%
Kontynuacja zastanego stanu rzeczy: <i>nie było i nie ma</i>		1%
Rozproszenie terytorialne pracowników: <i>nie kontaktujemy się</i>		1%
Przekonanie o nieskuteczności związków zawodowych		1%
Respondent pracuje na własny rachunek, ma „firmę jednoosobową”		1%
Inne		5%
Nie wiem, trudno powiedzieć		19%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli podać kilka przyczyn

Przyczyny, dla których w zakładach pracy nie ma organizacji związkowych, można podzielić na trzy grupy. Po pierwsze, dzieje się tak za sprawą czynników gospodarczych w skali makro - maleje w zatrudnieniu udział przemysłu (gdzie związki są stosunkowo silne), rośnie - sektora usług (gdzie są słabe). Zmniejsza się średnia wielkość zakładu pracy w Polsce, a nowo powstające firmy, zwłaszcza niewielkie, są trudnym terenem dla organizowania się pracowników. Po drugie, słabość związków związana jest ze słabością społeczeństwa obywatelskiego - Polacy niechętnie się zrzeszają, rzadko działają w organizacjach, nie dostrzegają korzyści z takiej działalności. Po trzecie, niektórzy pracodawcy utrudniają związkom działalność.

Najczęstszą przyczyną nieobecności związków zawodowych w zakładzie pracy jest jego wielkość - jest on zbyt mały, aby mogły w nim powstać związki. Mówili o tym ci, którzy pracują w firmach zatrudniających kilkoro pracowników, czasami (jak wynikało z wypowiedzi) spokrewnionych ze sobą.

Niektórzy respondenci sądzą, że związek jest niepotrzebny (nie wyjaśniając dlaczego) bądź też, że załódze brak woli, aby go zorganizować: nikt nie chce należeć, brak jest inicjatywy, pracownicy nie są zainteresowani.

Znacząca grupa (więcej niż co dziesiąty pracujący w zakładzie nieuzwiązkowanym) wymienia formę własności zakładu pracy jako uzasadnienie nieobecności związków, uważając, że w prywatnej firmie nie ma miejsca dla związków zawodowych. Na mechanizm eliminacji związków z prywatnych przedsiębiorstw wskazuje minimalnie mniej osób: mówią one o wrogości, niechęci dyrekcji (właściciela), obawach pracowników, że pracodawca będzie ich szykanować.

Stosunkowo rzadko wymieniano takie przyczyny nieobecności związków w zakładach pracy, jak brak możliwości ich założenia (bez precyzowania powodów), kontynuacja zastanego stanu rzeczy („związku nie było i nie ma”, „dotychczas nie był zakładany”). Pozostałe przyczyny to rozproszenie terytorialne pracowników, brak kontaktu między nimi, a także przekonanie o nieskuteczności związków zawodowych.

PRZESTRZEGANIE PRAW PRACOWNICZYCH

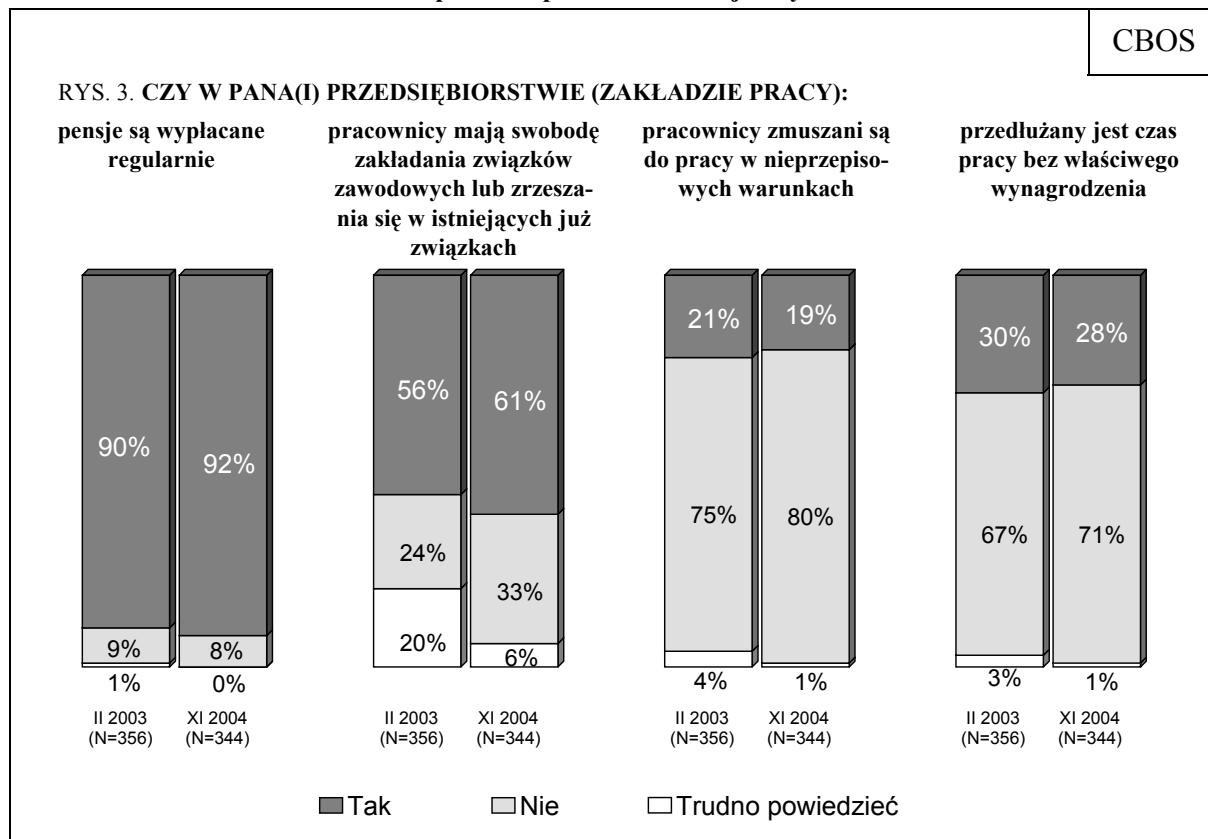
Chociaż większość pracowników najemnych nie spotyka się z naruszaniem podstawowych praw pracowniczych, można wyróżnić znaczące obszary, gdzie się ich nie przestrzega.

Pracownicy najemni w większości - według własnej oceny - mają swobodę zakładania związków zawodowych lub zrzeszania się w istniejących już organizacjach związkowych: 61% zatrudnionych podziela tę opinię, jedna trzecia (33%) jest przeciwnego zdania, a pozostali nie mają wyrobionego poglądu na ten temat.

Więcej niż jedna czwarta pracowników najemnych (28%) niekiedy zmuszona jest pracować bez właściwego wynagrodzenia dłużej, niż zostało to określone w umowie; większość (71%) nie spotyka się z takimi wymaganiami. Mniej więcej co piąty zatrudniony (19%) zmuszany jest do pracy w nieprzepisowych warunkach.

Najbardziej drastyczne naruszenie praw pracowniczych - niepłacenie za wykonywaną pracę dotyka w jakiejś formie mniej niż co dziesiątego pracującego (8%). Pracownicy najemni w zdecydowanej większości (92%) twierdzą, że w ich zakładach pracy pensje wypłacane są regularnie.

Odpowiedzi pracowników najemnych

W zakładach, w których działają organizacje związkowe, rzadziej zdarzają się naruszenia praw pracowniczych. Dotyczy to zarówno terminowego wypłacania pensji, jak i pracy w nieprzepisowych warunkach oraz praktyk polegających na nieopłaconym przedłużaniu czasu pracy.

Niemal dwie piąte zatrudnionych w zakładach, w których nie ma związków zawodowych, deklaruje, że pracownicy mają swobodę ich zakładania lub zrzeszania się w już istniejących. Ponad połowa nie ma takiej możliwości.

Tabela 2

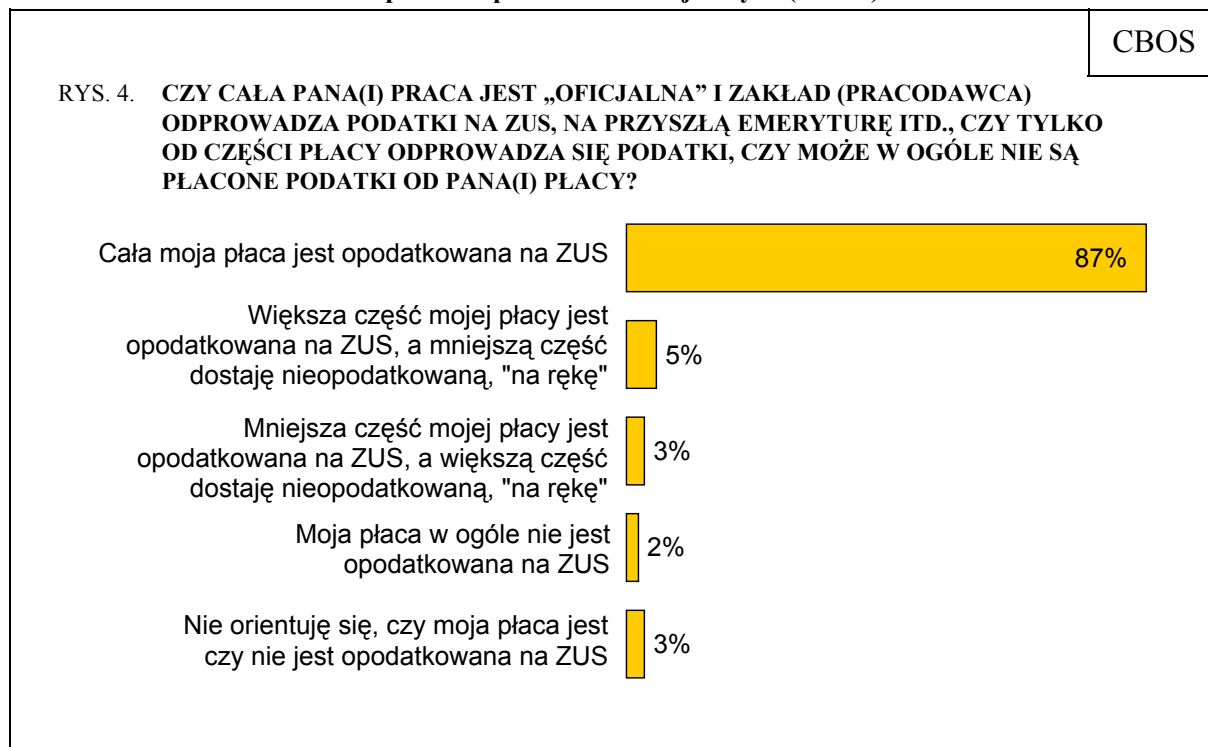
Czy w Pana(i) przedsiębiorstwie (zakładzie pracy):	Odpowiedzi pracujących w zakładach, w których					
	działają związki zawodowe			nie ma związków zawodowych		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- pensje są wypłacane regularnie	95	5	0	87	13	0
- pracownicy mają swobodę zakładania związków zawodowych lub zrzeszania się w istniejących już związkach	95	5	0	38	55	7
- pracownicy zmuszani są do pracy w nieprzepisowych warunkach	18	82	0	21	78	1
- przedłużany jest czas pracy bez właściwego wynagrodzenia	26	74	0	34	65	1

„SZARA STREFA” W ZATRUDNIENIU

Mierzenie „szarej strefy” w zatrudnieniu nie jest łatwe z powodu konsekwencji (takich jak dezaprobata czy nawet sankcje prawnych), jakie mogą wyniknąć dla pracującego nielegalnie i/lub jego pracodawcy. Respondenci, których ta kwestia dotyczy, mogą przemilczać przed ankieterem zatrudnienie, z tytułu którego nie są odprowadzane należne składki na ubezpieczenie społeczne i podatki, obawiając się, że informacja ta zostanie ujawniona. Można więc przypuszczać, że w rzeczywistości problem ten dotyczy większej liczby pracowników niż podana niżej.

Pracownicy najemni w większości (87%) twierdzą, że od całej ich płacy są odprowadzane składki na ZUS. Pozostali deklarują, że większa część ich wynagrodzenia jest objęta składkami na ZUS, a mniejszą część dostają nieopodatkowaną, „na rękę”, lub że od większej części pensji nie opłacają składek, bądź też, że w ogóle ich nie odprowadzają. Nieliczni (3%) nie orientują się w tej sprawie.

Odpowiedzi pracowników najemnych (N=344)

W zakładach pracy, w których działają związki zawodowe, prawie zawsze od całej płacy odprowadzane są odpowiednie składki. Najprawdopodobniej dzieje się tak dlatego, że najsilniejsze związki zawodowe są w sferze budżetowej i zakładach o własności państwowej, gdzie szara strefa jest mniej rozpowszechniona.

Tabela 3

Czy cała Pana(i) praca jest „oficjalna” i zakład (pracodawca) odprowadza podatki na ZUS?	Odpowiedzi pracujących w zakładach, w których	
	działają związki zawodowe	nie ma związków zawodowych
w procentach		
Cała moja płaca jest opodatkowana na ZUS	96	80
Większa część mojej płacy jest opodatkowana na ZUS, a mniejszą część dostaję nieopodatkowaną, „na rękę”	3	7
Mniejsza część mojej płacy jest opodatkowana na ZUS, a większą część dostaję nieopodatkowaną, „na rękę”	0	6
Moja płaca w ogóle nie jest opodatkowana na ZUS	0	3
Nie orientuję się, czy moja płaca jest czy nie jest opodatkowana na ZUS	1	4

Wykształcenie pracownika, zawód, sektor gospodarki, w którym działa jego zakład pracy, oraz forma własności zakładu to czynniki wpływające na to, czy będzie on narażony na łamanie swoich praw, oraz czy będzie miał możliwość należenia do związków zawodowych.

Pracownicy z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym częściej niż ci, którzy mają wykształcenie średnie i wyższe, muszą pracować w nieprzepisowych warunkach, częściej muszą się liczyć z nieregularnym wypłacaniem poborów, częściej też pracują dłużej, niż wynika to z umowy, nie dostając wynagrodzenia. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym częściej niż pozostałe dostają część swoich poborów bez odprowadzania odpowiednich składek. Pracownicy z wyższym wykształceniem są pod każdym względem w najlepszej sytuacji.

Robotnicy (zarówno wykwalifikowani, jak i niewykwalifikowani) oraz pracownicy fizyczno-umysłowi częściej spotykają się z naruszeniami praw pracowniczych niż pracownicy umysłowi wyższego i niższego szczebla.

Budownictwo oraz handel i usługi to dwa sektory, gdzie szczególnie częste jest nieregularne wypłacanie pensji. Pracownicy zatrudnieni w zakładach należących do tych gałęzi gospodarki częściej niż inni nie mają możliwości korzystania z ochrony związków zawodowych. Pracownicy sfery budżetowej (oświaty, ochrony zdrowia, administracji) stosunkowo rzadko spotykają się z nieprawidłowościami.

Pracujący w zakładach będących własnością państwa rzadziej niż osoby zatrudnione w spółkach o własności mieszanej (państwowej i prywatnej) spotykają się z nieprawidłowościami. Najczęściej dotyczą one sektora prywatnego. Trzeba jednak pamiętać, że zakłady należące do tych trzech grup mają inny charakter: pracujący w zakładach państwowych to w większości pracownicy sfery budżetowej. Spółki o kapitale mieszanym to zwykle sprywatyzowane zakłady państwowe, natomiast wśród zakładów prywatnych dominują firmy niewielkie, stosunkowo nowe.

Tabela 4

Wykształcenie pracujących, zawód i cechy zakładu pracy	Naruszenia praw pracowniczych, możliwość zrzeszania się w związkach zawodowych, „szara strefa”				
	Odpowiedzi na temat zakładu pracy respondenta				Odpowiedzi na temat respondenta osobiście
	Nieregularne wypłacanie pensji	Brak możliwości zrzeszania się w związkach	Przymuszanie do pracy w nieprzepisowych warunkach	Przedłużany czas pracy bez wynagrodzenia	Niecała płaca właściwie opodatkowana
	w procentach				
Wykształcenie					
Podstawowe	17	45	28	34	11
Zasadnicze zawodowe	12	37	25	35	15
Średnie	7	35	15	25	9
Wyższe	3	15	12	21	6
Grupy zawodowe					
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	3	21	12	23	4
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	5	23	12	18	5
Pracownicy fizyczno-umysłowi	8	47	19	35	15
Robotnicy wykwalifikowani	15	30	28	34	16
Robotnicy niewykwalifikowani	10	49	25	33	8
Sektory gospodarki*					
Górnictwo, przemysł	7	25	17	30	11
Budownictwo	14	51	27	32	11
Transport i łączność	4	24	24	34	13
Handel i usługi	13	47	21	34	16
Oświata, nauka, ochrona zdrowia	4	10	11	16	2
Administracja	0	28	16	18	0
Formy własności zakładu pracy					
Państwowy lub publiczny	2	15	15	18	1
Spółka z udziałem właścicieli prywatnych i państwa	10	31	19	34	8
Prywatny (poza rolnictwem)	14	50	23	34	19

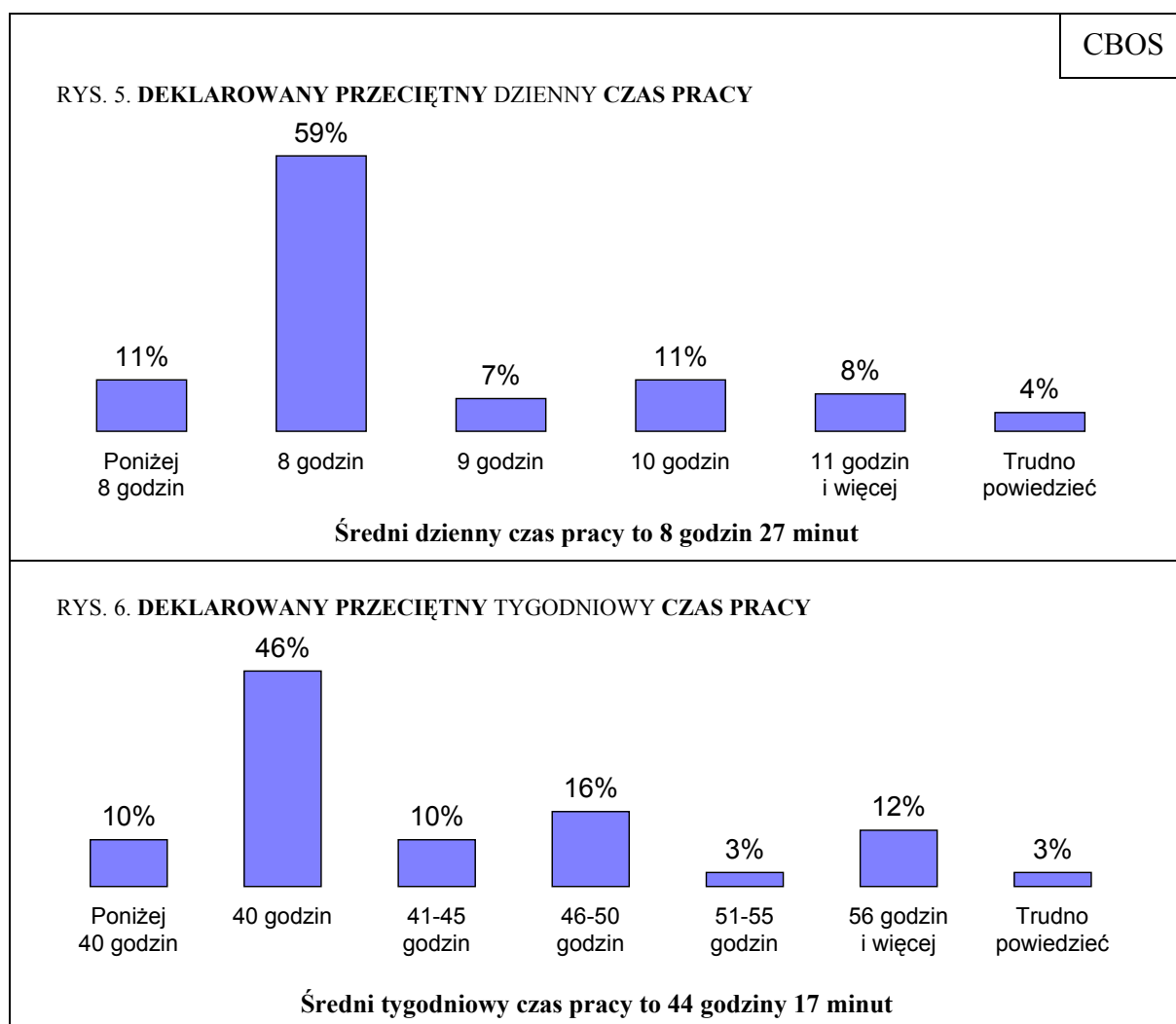
* Nie uwzględniono pracowników najemnych zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie ze względu na ich małą liczebność w badanej próbie

CZAS PRACY

Średni deklarowany dzienny czas pracy wynosi 8 godzin i 27 minut, a średni tygodniowy czas pracy - 44 godziny i 17 minut. Jedna czwarta zatrudnionych deklarujących, że pracuje 8 godzin dziennie, podaje tygodniowy czas pracy dłuższy niż 40 godzin. Osoby te albo pracują więcej niż 5 dni w tygodniu, albo regularnie zostają w pracy dłużej, niż to wynika z ich właściwego czasu pracy.

Ponad połowa zatrudnionych (59%) pracuje zwykle 8 godzin dziennie. Krótszy czas pracy deklaruje co dziesiąty pracujący (11%), a dłuższy - mniej więcej co czwarty (26%), w tym co dwunasty (8%) pracuje 11 godzin i więcej.

Mniej niż połowa pracujących (46%) deklaruje 40-godzinny tydzień pracy. Krócej pracuje co dziesiąty zatrudniony (10%), natomiast dłużej - 41% pracowników najemnych, w tym co ósmy (12%) - 56 godzin i więcej.

Kobiety pracują znacznie krócej niż mężczyźni: średni deklarowany dzienny czas pracy kobiet wynosi 8 godzin, a mężczyzn - 8 godzin 53 minuty. Tygodniowo mężczyźni pracują 46 godzin i 30 minut, kobiety zaś 41 godzin i 56 minut.

Pracownicy z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym pracują dłużej niż osoby lepiej wykształcone. Ci, którzy wykonują zawody wymagające średniego lub wyższego wykształcenia (kadra kierownicza, specjaliści, pracownicy umysłowi), pracują krócej niż robotnicy i pracownicy fizyczno-umysłowi. W firmach prywatnych i zakładach o własności mieszanej pracuje się dłużej niż w przedsiębiorstwach państwowych.

Ciekawie przedstawia się związek między sytuacją materialną pracujących a ich czasem pracy. Uzyskujący najwyższe dochody pracują **najkrócej**, natomiast najbiedniejsi - **najdłużej**.

Jeżeli rozpatrywać sytuację w poszczególnych sektorach gospodarki, najdłużej pracują osoby zatrudnione w budownictwie: średni deklarowany dzienny czas pracy to prawie 9 godzin, tygodniowy – ponad 48 godzin. Zatrudnieni w zakładach prowadzących działalność transportową, w handlu, usługach, przemyśle przetwórczym i wydobywczym pracują tygodniowo około 45 godzin. Krótszy rzeczywisty czas pracy mają osoby zatrudnione w administracji (dziennie - 8 godzin i 18 minut, tygodniowo - 43 godziny i 8 minut). Zdecydowanie najkrócej pracują zatrudnieni w nauce, oświacie i ochronie zdrowia: średnio poniżej 8 godzin dziennie i 40 godzin tygodniowo.

Tabela 5

Sektory gospodarki*	Średni dzienny czas pracy		Średni tygodniowy czas pracy	
	godziny	minuty	godziny	minuty
Górnictwo, przemysł	8	34	44	52
Budownictwo	8	58	48	20
Transport i łączność	8	43	45	8
Handel i usługi	8	30	45	5
Oświata, nauka, ochrona zdrowia	7	54	39	38
Administracja	8	18	43	8

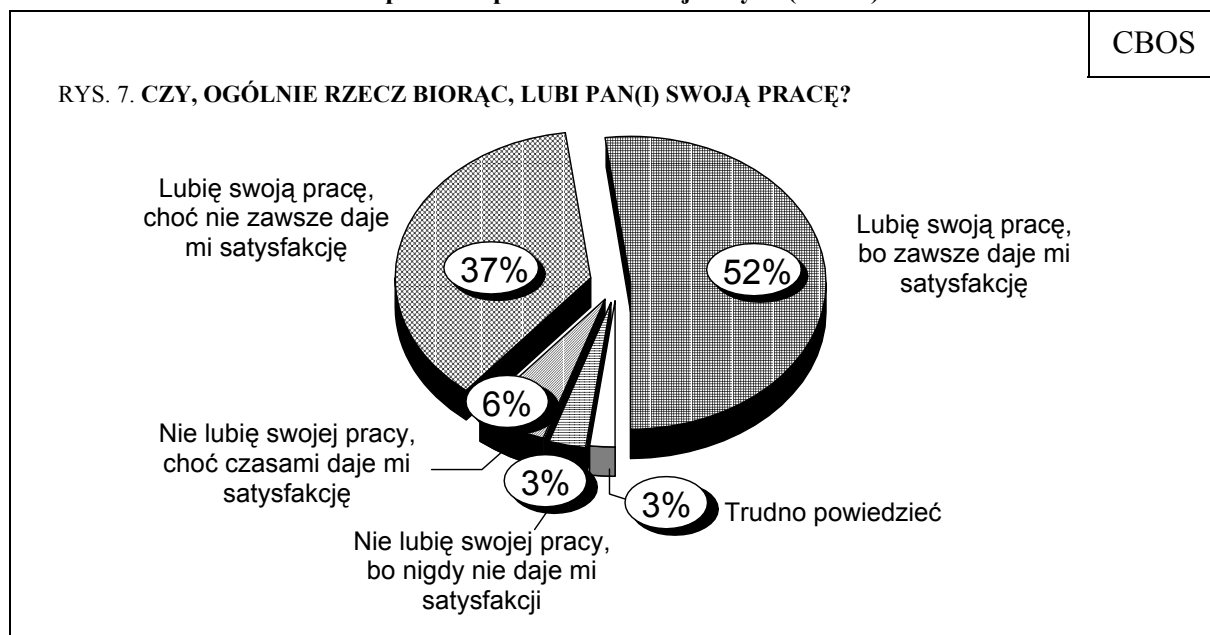
* Nie uwzględniono pracowników najemnych zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie ze względu na ich małą liczebność w badanej próbie

ZADOWOLENIE Z PRACY

Zdecydowana większość pracowników jest zadowolona ze swojej pracy. Nieco ponad połowa (52%) deklaruje, że ją lubi, ponieważ daje im satysfakcję; ponad jedna trzecia (37%) lubi swoją pracę, choć nie zawsze przynosi ona zadowolenie. Mniej niż co dziesiąty nie lubi

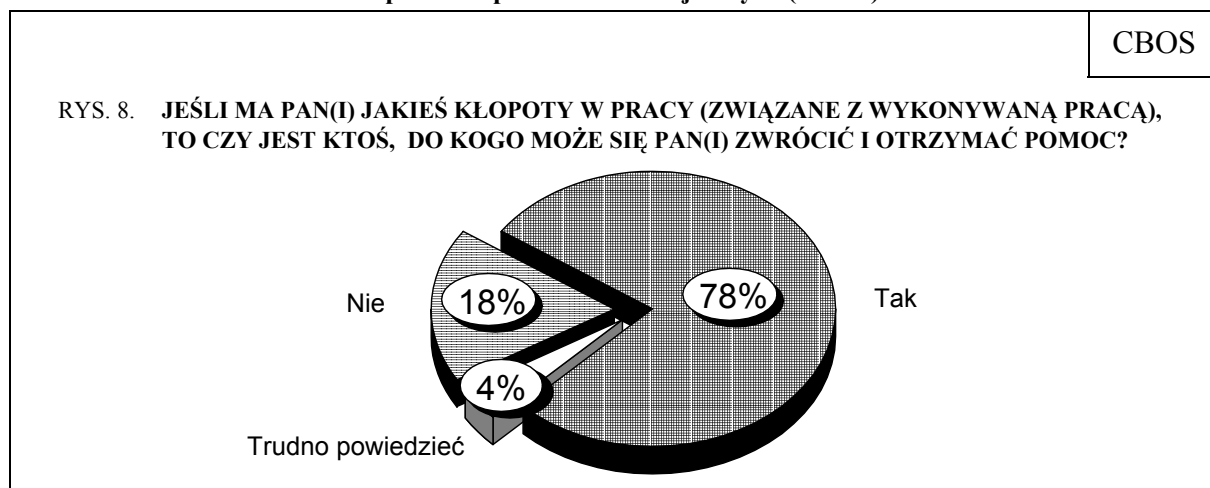
swojej pracy. Wykształcenie i zawód mają niewielki wpływ na satysfakcję z wykonywanej pracy.

Odpowiedzi pracowników najemnych (N=344)

Ponad trzy czwarte pracowników najemnych (78%) twierdzi, że w razie kłopotów w pracy ma do kogo zwracać się o pomoc.

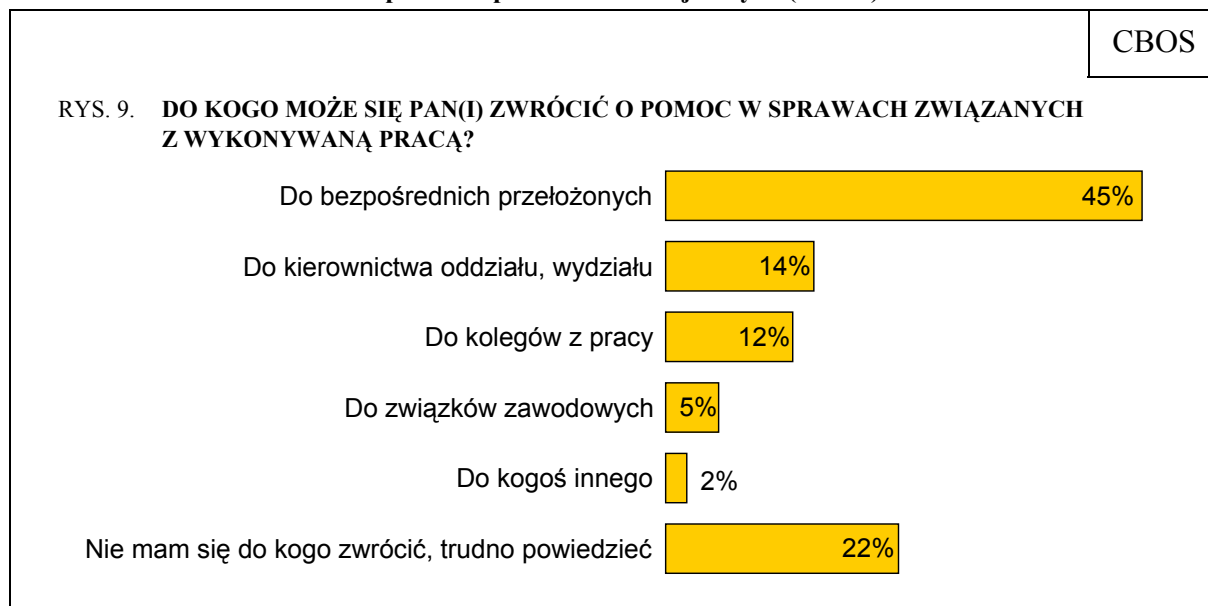
Odpowiedzi pracowników najemnych (N=344)

Badani z wykształceniem średnim lub wyższym częściej niż inni mogą liczyć na czyjąś pomoc. Zatrudnieni w firmach prywatnych rzadziej niż pracujący w zakładach państwowych oraz spółkach o własności prywatnej i państwowej twierdzą, że mogą na kogoś liczyć.

Blisko połowa pracowników najemnych (45%) może zwrócić się o pomoc w sprawach związanych z wykonywaną pracą przede wszystkim do bezpośrednich przełożonych. Kierownictwo oddziału, wydziału wskazała zdecydowanie mniejsza grupa (14%). Mniej więcej co ósmy pracownik (12%) może liczyć na kolegów z pracy. Jedyne nieliczni (5%) mogą się zwrócić do związków zawodowych.

Odpowiedzi pracowników najemnych (N=344)

Osoby pracujące w zakładach, w których działają związki zawodowe, stosunkowo rzadko mogą się do nich zwrócić ze swoimi problemami. Okazuje się, że najczęściej można oczekiwać pomocy od bezpośrednich przełożonych. Pracujący w zakładach, w których nie działają związki, częściej niż zatrudnieni w zakładach uzwiązkowionych nie mają się do kogo zwrócić o pomoc w sprawach związanych z wykonywaną pracą.

Tabela 6

Do kogo może się Pan(i) zwrócić o pomoc?	Odpowiedzi pracujących w zakładach, w których działają związki zawodowe	
	nie ma związków zawodowych	w procentach
Do bezpośrednich przełożonych	45	45
Do kierownictwa oddziału, wydziału	16	12
Do kolegów z pracy	9	12
Do związków zawodowych	12	0
Do kogoś innego	2	3
Nie mam się do kogo zwrócić, trudno powiedzieć	16	28

Nieprzestrzeganie praw pracowniczych to problem dotyczący mniejszości zatrudnionych, lecz w niektórych grupach pracowników występujący znacznie częściej niż w innych. Najpoważniejsze z omówionych naruszeń, czyli nieregularne wypłacanie poborów dotyczy mniej niż co dziesiątego pracownika. Zarówno nieterminowego płacenia za pracę, jak i braku możliwości artykulacji swoich interesów grupowych częściej niż inni doświadczają pracownicy zatrudnieni w budownictwie oraz handlu i usługach. Pracujący w sektorze handlu i usług najczęściej też pracują w „szarej strefie” - dostają „na rękę” pieniądze, od których nie są odprowadzane należne podatki.

Okolo 40% pracowników najemnych poprzez uczestnictwo w działalności zakładowej organizacji związkowej ma możliwość wyrażania swoich interesów, jednak korzysta z niej tylko okolo połowy z tej grupy. Nieobecność związków zawodowych w zakładzie pracy najczęściej bierze się z faktu, że zakład jest zbyt mały. Często jednak pracownicy nie tworzą organizacji zakładowej, bo nie potrafią, nie chce im się bądź też nie widzą takiej potrzeby.

Opracował
Michał WENZEL

A N E K S

Tabela 1. Czy w Pana(i) zakładzie pracy są związki zawodowe? 1 - Tak, jest jeden;
2 - Tak, jest kilka; 3 - Nie, nie ma; 4 - Nie wiem, nie orientuję się (%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	16	23	51	11	344
Płeć					
Mężczyźni	12	29	48	10	178
Kobiety	19	16	53	12	166
Wiek					
18-24 lat	6	2	65	26	40
25-34	9	18	58	14	103
35-44	14	30	50	6	97
45-54	29	28	39	4	89
55-64	23	34	22	21	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	23	14	48	15	99
Miasto do 20 tys.	25	13	54	8	37
20-100 tys.	11	30	52	6	82
101-500 tys.	11	30	53	5	77
501 tys.i więcej mieszk.	7	26	48	20	49
Wykształcenie					
Podstawowe	17	14	55	14	36
Zasadnicze zawodowe	15	21	52	13	100
Średnie	14	21	54	11	141
Wyższe	19	35	40	6	68
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier.,inteligencja	22	27	44	6	58
Prac.umysł.niż.szczebla	16	28	51	5	87
Pracownicy fiz.- umysł.	11	17	58	14	76
Robotnicy wykwalifikowani	13	27	49	11	80
Robotnicy niewykwalifik.	18	10	48	23	44
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	30	37	24	9	135
spółce właścicieli	12	31	43	15	69
prywatnych i państwa	3	6	80	11	140
sekt. pryw. poza rolnict.					
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	24	5	60	10	43
301-500	20	24	45	10	64
501-900	14	31	51	4	83
901-1200	16	26	54	4	40
Powyżej 1200 zł	16	36	45	3	36
Ocena własnych war. mater.					
Złe	9	21	58	12	73
Średnie	18	22	48	13	160
Dobre	17	26	50	7	112
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	31	23	20	27	12
Raz w tygodniu	19	23	48	10	177
1-2 razy w miesiącu	16	20	54	10	49
Kilka razy w roku	10	23	60	7	72
W ogóle nie uczestniczy	5	27	52	17	34
Poglądy polityczne					
Lewica	12	36	47	6	69
Centrum	22	18	52	8	117
Prawica	15	27	50	8	68
Trudno powiedzieć	12	16	52	20	90

Tabela 2. Ile godzin pracuje Pan(i) zarobkowo przeciętnie dziennie?

		Średnia		Liczba osób
		godz.	min	
Ogółem		8	27	332
Płeć	Mężczyźni	8	53	169
	Kobiety	8	0	162
Wiek	18-24 lat	8	5	40
	25-34	8	19	100
	35-44	8	59	92
	45-54	8	21	85
	55-64	7	50	13
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	31	96
	Miasto do 20 tys.	8	11	37
	20-100 tys.	8	34	80
	101-500 tys.	8	17	71
	501 tys.i więcej mieszk.	8	34	47
Wykształcenie	Podstawowe	9	4	36
	Zasadnicze zawodowe	8	38	95
	Średnie	8	13	135
	Wyższe	8	20	65
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier.,inteligencja	8	5	55
	Prac.umysł. niż.szczebla	8	12	84
	Pracownicy fiz.- umysł.	8	35	73
	Robotnicy wykwalifikowani	8	51	76
	Robotnicy niewykwalifik.	8	29	44
Pracuje w:	-inst. państw., publicznej	8	6	129
	-spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	34	66
	-sekt. pryw. poza rolnict.	8	43	135
Dochody na jedna osobę	Do 300 zł	9	0	41
	301-500	8	22	63
	501-900	8	24	77
	901-1200	8	18	40
	Powyżej 1200 zł	7	51	35
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	48	69
	Średnie	8	27	154
	Dobre	8	13	109
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7	43	12
	Raz w tygodniu	8	17	171
	1-2 razy w miesiącu	9	7	45
	Kilka razy w roku	8	32	71
	W ogóle nie uczestniczy	8	30	33
Poglądy polityczne	Lewica	8	20	66
	Centrum	8	27	112
	Prawica	8	36	67
	Trudno powiedzieć	8	26	86

Tabela 3. Ile godzin pracuje Pan(i) zarobkowo średnio podczas tygodnia pracy?

		Średnia		Liczba osób
		godz.	min	
Ogółem		44	17	357
Płeć	Mężczyźni	46	30	186
	Kobiety	41	56	171
Wiek	18-24 lat	42	1	43
	25-34	43	10	106
	35-44	48	10	98
	45-54	43	26	93
	55-64	40	42	13
Miejsce zamieszkania	Wieś	44	57	101
	Miasto do 20 tys.	43	58	40
	20-100 tys.	45	59	82
	101-500 tys.	42	46	79
	501 tys.i więcej mieszk.	42	39	54
Wykształcenie	Podstawowe	49	1	39
	Zasadnicze zawodowe	45	33	101
	Średnie	42	42	145
	Wyższe	43	4	72
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier.,inteligencja	41	22	63
	Prac.umysł.niż.szczebła	41	31	90
	Pracownicy fiz.- umysł.	46	25	77
	Robotnicy wykwalifikowani	47	18	83
	Robotnicy niewykwalifik.	44	22	45
Pracuje w:	-inst. państw., publicznej	41	20	139
	-spółce właścicieli prywatnych i państwa	45	43	70
	-sekt. pryw. poza rolnict.	46	22	143
Dochody na jedna osobę	Do 300 zł	47	20	45
	301-500	44	38	65
	501-900	44	47	87
	901-1200	41	48	44
	Powyżej 1200 zł	40	40	37
Ocena własnych war. mater.	Złe	46	51	75
	Średnie	44	9	166
	Dobre	42	52	116
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	48	12
	Raz w tygodniu	43	22	183
	1-2 razy w miesiącu	48	28	50
	Kilka razy w roku	44	51	75
	W ogóle nie uczestniczy	43	48	37
Poglądy polityczne	Lewica	42	24	71
	Centrum	43	59	118
	Prawica	45	3	78
	Trudno powiedzieć	45	33	90

Tabela 4. Czy, ogólnie rzecz biorąc, lubi Pan(i) swoją pracę? 1 - Lubię swoją pracę, bo zawsze daje mi satysfakcję; 2 - Lubię swoją pracę, choć nie zawsze daje mi satysfakcję; 3 - Nie lubię swojej pracy, choć czasami daje mi satysfakcję; 4 - Nie lubię swojej pracy, bo nigdy nie daje mi satysfakcji

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	52	37	6	3	3	344
Płeć						
Mężczyźni	49	37	7	4	3	178
Kobiety	55	37	5	2	1	166
Wiek						
18-24 lat	46	31	11	12	1	40
25-34	35	48	10	4	4	103
35-44	60	33	3	2	2	97
45-54	68	30	2	0	0	89
55-64	36	59	0	0	5	13
Miejsce zamieszkania						
Wieś	61	26	4	5	4	99
Miasto do 20 tys.	37	51	5	3	3	37
20-100 tys.	55	37	5	2	1	82
101-500 tys.	48	40	8	1	2	77
501 tys.i więcej mieszk.	45	43	8	3	0	49
Wykształcenie						
Podstawowe	59	32	0	5	4	36
Zasadnicze zawodowe	56	33	1	5	5	100
Średnie	49	40	7	3	1	141
Wyższe	48	40	12	0	1	68
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	56	38	5	2	0	58
Prac.umysł.niż.szczebła	53	41	5	0	1	87
Pracownicy fiz.- umysł.	44	40	11	4	1	76
Robotnicy wykwalifikowani	48	41	5	3	3	80
Robotnicy niewykwalifik.	66	17	0	10	7	44
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	55	35	6	2	1	135
spółce właścicieli	53	39	6	0	2	69
prywatnych i państwa	48	38	5	6	3	140
sekt. pryw. poza rolnict.						
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	61	28	0	8	3	43
301-500	55	31	7	5	2	64
501-900	37	50	8	3	3	83
901-1200	39	48	13	0	0	40
Powyżej 1200 zł	52	45	3	0	0	36
Ocena własnych war. mater.						
Złe	52	25	11	8	4	73
Średnie	52	43	2	2	1	160
Dobre	52	36	8	1	2	112
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	45	41	9	0	5	12
Raz w tygodniu	56	36	4	3	2	177
1-2 razy w miesiącu	63	30	3	5	0	49
Kilka razy w roku	38	49	7	3	3	72
W ogóle nie uczestniczy	48	29	16	3	4	34
Poglądy polityczne						
Lewica	51	41	4	3	0	69
Centrum	50	40	8	1	1	117
Prawica	52	40	8	0	0	68
Trudno powiedzieć	54	28	3	9	6	90

Tabela 5. Do kogo może się Pan(i) zwrócić o pomoc w sprawach związanych z wykonywaną pracą? 1 - Do bezpośrednich przełożonych; 2 - Do kierownictwa oddziału, wydziału; 3 - Do kolegów z pracy; 4 - Do związków zawodowych; 5 - Do samorządu pracowniczego; 6 - Do kogoś innego; 7 - Nie mam się do kogo zwrócić, trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	Liczba osób
Ogółem	45	14	12	5	0	2	22	344
Płeć								
Mężczyźni	35	15	13	7	1	1	28	178
Kobiety	55	13	10	3	0	3	17	166
Wiek								
18-24 lat	40	20	24	0	0	2	12	40
25-34	47	9	14	4	0	2	22	103
35-44	39	15	10	9	1	1	24	97
45-54	55	13	6	4	0	1	23	89
55-64	13	16	16	0	0	7	48	13
Miejsce zamieszkania								
Wieś	46	12	10	7	0	0	25	99
Miasto do 20 tys.	49	4	13	4	0	6	25	37
20-100 tys.	35	19	12	4	2	1	28	82
101-500 tys.	52	12	10	4	0	3	20	77
501 tys.i więcej mieszk.	43	20	19	4	0	3	10	49
Wykształcenie								
Podstawowe	27	35	7	6	0	0	25	36
Zasadnicze zawodowe	40	13	11	7	0	0	29	100
Średnie	51	12	10	3	1	2	20	141
Wyższe	49	8	19	4	0	4	15	68
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	45	8	24	0	2	6	14	58
Prac.umysł.niż.szczebla	56	10	10	5	0	2	17	87
Pracownicy fiz.- umysł.	50	9	10	1	0	1	29	76
Robotnicy wykwalifikowani	28	25	8	12	0	0	26	80
Robotnicy niewykwalifik.	44	18	9	2	0	0	25	44
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	48	12	12	8	1	1	17	135
spółce właścicieli	44	25	8	6	0	0	16	69
prywatnych i państwa	42	11	13	0	0	3	30	140
sekt. pryw. poza rolnict.								
Dochody na jedną osobę								
Do 300 zł	43	15	9	2	0	0	32	43
301-500	40	18	12	7	0	0	23	64
501-900	43	10	11	7	0	0	28	83
901-1200	52	14	17	0	0	2	16	40
Powyżej 1200 zł	37	6	20	7	4	8	18	36
Ocena własnych war. mater.								
Złe	38	12	12	6	0	0	30	73
Średnie	47	16	9	6	0	2	20	160
Dobre	46	12	16	2	1	3	20	112
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	44	10	26	0	0	7	12	12
Raz w tygodniu	46	14	10	5	1	0	25	177
1-2 razy w miesiącu	41	13	13	0	0	2	31	49
Kilka razy w roku	46	13	15	8	0	4	14	72
W ogóle nie uczestniczy	44	17	10	4	0	4	21	34
Poglądy polityczne								
Lewica	43	21	12	3	2	1	17	69
Centrum	50	9	12	5	0	0	24	117
Prawica	41	13	16	8	0	6	16	68
Trudno powiedzieć	42	14	8	3	0	1	30	90